

Õiguse õpetamise dilemma: teoloogia või ajakirjandus?

Ettekanne Eesti Akadeemilise Õigusteaduse Seltsi
aastakoosolekul Tartus, 03.12.2021.a.

Lugupeetud Eesti Akadeemilise Õigusteaduse Seltsi liikmed,

mul on suur au Teie ees täna ettekandega esineda. Seda kutset saades oli mul väga hea meel ning eriliselt tänulik olen ma ettekande teema valikul mulle jäetud vabaduse eest, ehkki see vabadus on akadeemilisust edendavale seltsile küllap ka iseenesest mõistetav. Akadeemilise vabaduse kui teadlase privileegi kontekstis pean muidugi kohe alguses tunnistama fakti, mis on valdavale enamusele tänastele kuulajatele eeldatavasti teada – teadlane ei ole ma teps mitte. Tartu Ülikool on mulle küll andnud hariduse, mille iseloomustamiseks kasutatakse sageli sõna „akadeemiline“ (tavaliselt küll liigselt süvenemata sellesse, mida see sõna õigupoolest tähendab), kuid hariduse omandamise järgselt olen ma järjepidevalt tegutsenud advokaadi ehk praktikuna. Niisiis olen ma tänaseks juba enam kui 20 aastat teinud kutsetööd, see tähendab midagi, mis olemuselt on akadeemilisuse vastand. Teemavaliku vabadus advokaaditöö juurde reeglina ei kuulu ja seda enam oli ja on mul põhjust tänase võimaluse üle heameelt tunda.

Ma kõnelen Teile täna õigusharidusest. Põhjuseid, miks ma just sellele valdkonnale peatuma jäin, on mitmeid. Esiteks on õigushariduse käekäik mulle südamelähedane ja intellektuaalselt huvitav. Teiseks on Eesti Akadeemilise Õigusteaduse Seltsi aastakoosolek selle teema käsitlemiseks haruldaselt sobiv foorum. Kolmandaks olen ma eriti viimase aasta jooksul õigushariduse küsimustes nii eravestlustes kui mingil määral ka avalikkuse ees sõna võtnud ja nagu seda nii mõnigi tänane kuulaja on ehk märganud, valdavalt kriitilisel toonil. Ja neljandaks võiks kõigil tänastel kuulajatel olla kõnealuse teemaga piisavalt vahetu ja olulise tähendusega kokkupuude, mis loob eeldused sooviks oma arvamus ettekandele järgnevas diskussioonis välja öelda.

Ma püüan tänase ettekandega kaardistada ja kirjeldada mõningaid probleeme, mida mina õiguse õpetamise valdkonnas näen. Ma loodan, et tänane üritus annab tillukese panuse laiemasse arutellu õigushariduse oleviku ja tuleviku üle.

Kui ma mainisin, et ma pole teadlane, siis on kohane ka täpsustada, et ma ei ole ei õigusteadlane ega haridusteadlane. Sellel põhjusel on igati õigustatud küsida, et kas ma üldse olen pädev midagi õiguse õpetamise kohta arvama. Saan vastata nii, et kahtlemata on antud valdkonnas minust palju pädevamaid inimesi ja neid on mitmeid ka praegu siin kuulajate seas. Minu tähelepanekud õigushariduse ja selle probleemide kohta rajanevad isiklikele kogemustele ega pretendeeri teaduslikkusele.

Ainese käsitlemist pean alustama oma ettekande pealkirjast, mis on kahtlemata provotseeriv ja ühtlasi veidi segadust tekitav. Olen selle mõtte laenanud prantsuse antropoloogilt Claude Lévi-Strauss'ilt, kes kirjutas aastal 1955 oma raamatus „Nukker troopika“ järgmist: „*Õiguse õpetamise kohal ripub kummaline saatus. See jääb teoloogia, mida ta toona vaimus meenutas, ja ajakirjanduse, mille poole ta hiljutiste reformide tulemusena kalduma hakkas, vahele. Nii*

näib ta olevat võimetu leidma endale mingit alust, mis oleks ühteaegu kindel ja objektiivne; ta kaotab ühe neist väärtustest teist püüdes või säilitades“. Lévi-Strauss kirjeldab oma mõtteid seoses kogemusega, mida ta omandas 1920ndatel aastatel Pariisis Sorbonne'i ülikoolis õigusteadust ja filosoofiat õppides. Mulle näib, et pea 100 aastat tagasi tunnetatud dilemma on aktuaalne ka tänasel päeval.

Enne kui ma hüppan oma ettekande pealkirjale antud selgituse juurest konkreetselt õiguse õpetamise valikute ja probleemide juurde, lubage mulle veel üks lühike kõrvalepõige.

Mulle tundub, et õiguse tähtsus kõikvõimalike eluliste küsimuste lahendamisel on tänases ühiskonnas suurem kui iial varem. Praktiliselt kõik nii isikliku kui ühiskondliku elu küsimused on õigusest piltlikult öeldes läbi imbutunud ja seetõttu pole sugugi vale öelda, et ilma teadmisteta õigusest (ehk juristi abita) ei saa ei kruvi seina keerata ega maailma vallutada (nagu ütles näitleja Danny DeVito tegelaskuju 1996.a. filmis „Mars attacks!“ Marsilt Maale saabunud rohelistele tegelastele: „*You wanna conquer the world, you're going to need lawyers, right?*“). Ilma naljata – õigus on väga oluline ja võimas fenomen ning seetõttu on ka äärmiselt oluline, kuidas toimub selle õpetamine.

Käesoleva aasta suvel jõudis õigushariduse kvaliteedi küsimus väljapoole juristide endi võrdlemisi kitsast ringkonda ja pälvis tähelepanu ka massimeedias. Nii Eesti Advokatuur kui Eesti Akadeemiline Õigusteaduse Selts olid nende organisatsioonide seas, kes 07.06.2021.a. ministritele ja ülikoolide rektoritele saadetud pöördumises ütlesid muu hulgas, et „*Eesti akadeemilise õigushariduse kvaliteedi tõstmiseks on vaja õigusõppe korraldust põhjalikult muuta*“, „*Riik peaks rahastama üksnes akadeemilise kõrgkvalifikatsiooniga juristide ettevalmistamist*“ ja „*Riigitellimuse alusel koolitatavate õigusteadlaste hulk tuleb usaldusväärselt kindlaks määrata*“. Õigusharidust puudutavas debatis lähtutakse niisiis vaikimisi eeldusest, et üksnes akadeemiline haridus on see „õige“ õigusharidus, mis kõrgkvalifikatsiooniga ehk „päris“ juristil olema peab ning kvaliteetse õigushariduse tulemusena „sünnivad“ õigusteadlased.

Kui püüda mõtestada seda, mida meie kõigi poolt kõrgelt väärtustatud „akadeemiline haridus“ õieti tähendab, siis põhimõttelisel tasandil on seda keeruline teha ilma kutsehariduse mõiste sissetoomiseta. Akadeemiline on haridus, mis seab õppimise või teadmiste omandamise enda oma peamiseks eesmärgiks, ning eristub selles tähenduses kutseharidusest, mille eesmärk on valmistada inimene ette konkreetse ameti ülesannetega toimetulekuks. Nimetatud erinevusega korrespondeerub õigusvaldkonnas tegevate inimeste liigitamine teadlasteks (ingl k *legal scholars* või *academics*) ja praktikuteks (ingl k *legal practitioners* või *lawyers*). Äärmusesse kannab sama mõtte mitte-teaduslikus keeles aeg-ajalt kasutatav fraas „akadeemiline tähendus“, mis omistatakse mingile praktilist tähtsust mitteomavale ja seetõttu justkui alaväärtuslikule tõsiasi.

Arvestades fenomeni, et hariduse kvaliteedi ja taseme kontekstis seondub akadeemilisis millegi kõrgema ja ülevamaga ning kutseõpe seevastu ninakirtsutust tingiva argisusega, on tähelepanuväärne, et õiguse õpetamine üldse on kuni praeguse ajani nimelt kõrghariduse valdkonnana tunnustatud. On ju paradoksaalne see, et akadeemilise õigusõppe saanud „kõrgkvalifikatsiooniga“ juristidelt eeldatakse enamasti praktilisele kutsetööle asumist kohtuniku, prokuröri, advokaadi või muul taolisel ametikohal. Klassikalises mõttes õigusteadlaste sirgumine õigusõppe läbinute seast on pigem erandlik nähtus ning nii on see nii meil kui mujal. Sama paradoksi teine väljendus on õigushariduse kvaliteedi taseme hindamine selle järgi, kui suur osa juristidiplomi saanud inimestest on suutelised sooritama

advokaadi-, prokuröri- või kohtunikueksamit. Viimased peaksid idee kohaselt olema orienteeritud just kutseoskuste olemasolu kontrollile ning järelikult pole päris kohatu küsida, miks peaksid „tõelised“ õigusteadlased end millegi sellisega koormama.

Siinkohal oleks tegelikult ühteaegu huvitav ja kasulik süveneda õiguse õpetamise ajalukku ja arengusse, eriti näiteks prantsuse, saksa ja angloameerika vastavate traditsioonide ja nende ühiskondliku konteksti võrdlemise teel. Kahjuks napib minul vajalikke teadmisi ning ühtlasi (minu õnneks) pole täna selleks piisavalt aega. Ma teen vaid ühe viite teemakohasele allikale, millega huvilistel on soovi korral võimalik silmaringi avardamise eesmärgil tutvust teha: selleks sobib minu arvates hästi Thomas E. Carbonneau artikkel „*The French Legal Studies Curriculum: Its History and Relevance as a Model for Reform*“, 25 McGill L.J. 445 (1980).

Loomulikult on nii, et kõigis õiguse õpetamisele pühendunud institutsioonides on juba pikka aega ühel või teisel viisil ühendatud klassikaline akadeemiline haridus ja ühiskonna utilitaarsetele ootustele vastata püüdev kutseoskuste andmine. Teatav pinget nende kahe erineva eesmärgi ühitamisel on ilmselt paratamatu. Seda pinget iseloomustab kenasti küsimus, mille esitas mulle hea sõber, professor ja akadeemik Lauri Mälksoo 11.06.2021.a. EAÕS, Riigikohtu ja Tartu Ülikooli korraldatud konverentsi „Eesti õigushariduse tulevik“ paneeldiskussioonis: „*Mida sa (kui praktiliste õiguskutsete esindaja) tahad – kas seda, et jurist oskab lepingut koostada või õigusliku küsimuse peale Rawlsi või Kelsenit tsiteerida?*“ Ma ei osanud siis ega oska ka praegu Lauri küsimusele hästi vastata, kui jätta kõrvale eelduslikult saavutamatu ideaal, et osata võiks ju mõlemat.

Siit jõuan tegeliku põhiküsimuseni, mis peegeldub minu tänase ettekande pealkirjast, aga mida on loomulikult tõstatatud ka varem – Eestis praegu käimas oleva õigushariduse-teemalise debati raames mh minu poolt eelnevalt viidatud organisatsioonide 07.06.2021.a. pöördumises, põhjalikumalt ja teravamalt aga näiteks dr Madis Ernitsa artiklis „Saja-aastane monopol – kas too big to fail?“ (Sirp, 28.05.2021) – milline peaks olema ülikooli poolt antava õigusõppe tulemus ehk millised teadmised peavad olema inimesel, keda me nimetame juristik?

Tollesama 11.06.2021.a. konverentsi „Eesti õigushariduse tulevik“ paneeldiskussioonide käigus käsitleti küsimust, et millised peaksid olema juristilt oodatavad baasteadmised. Ühe vastusena kõlas, et seda saab kirjeldada Tartu Ülikooli õigusteaduse bakalaureuse- ja magistritaseme õppekavas loetletud kohustuslike õppeainetega. Lugeses vastavat infot 2021/2022 aasta kohta ülikooli õppeinfosüsteemist ÕIS, pean ma nentima, et selline vastus mind ei rahulda.

Bakalaureuseastmes (180 EAP) moodustavad kohustuslikud ained 144 EAP ning nende seas on minimaalselt õigusega vahetult mitte seotud üldaineid – olemas on vaid sissejuhatus majandusteooriasse (6 EAP), sissejuhatus psühholoogiasse (3 EAP) ja sissejuhatus sotsioloogiasse (3 EAP). Selle info valguses tundub TÜ õigusteaduskonna kodulehel avaldatud bakalaureuseõppe nõ reklaamtekst¹ mulle pisut eksitavana: „*Bakalaureuseõpe annab õiguslase baashariduse ja laiapõhjalised alusteadmised sotsiaalteaduste valdkonnast (majandus, psühholoogia, sotsioloogia)*“. Praktikuna julgen ma väita, et juristi baastadmiste ja seejuures ka sotsiaalteaduste valdkonna laiapõhjaliste alustadmiste hulka peaks eelnimetatuile lisaks kindlasti kuuluma veel põhilised filosoofia valdkonnad, eriti teadmisteooria, eetika ja väärtusõpetus. Äärmiselt vajalik oleks ka andmeteaduse ja statistika, politoloogia ning sotsiaal- ja kultuuriantropoloogia aluste tundmine.

¹ Internetis: <https://oigus.ut.ee/et/oppimine/bakalaureuseope-5> (03.12.2021)

Tartu Ülikooli õigusteaduse õppekava on puudulik humanitaarhariduse klassikaliste distsipliinide osas, mis paljuski moodustavad õiguse ja õigusteaduse vundamendi. Kitsamalt õigusdistsipliinidest näib suur lünk valitsevat õigusteaduse metodoloogia valdkonnas, mis on nii akadeemilise õigusteaduse kui ka õiguse praktilise rakendamise üks nurgakividest. On paradoksaalne (minu arvates võiks öelda ka skandaalne), et õppeaine „Õigusteaduse meetodiõpetus“ eksisteerib õppekavas vaid tasemel, kuhu enamik õigusteaduse õppijaid kunagi ei jõua, s.t. doktoriastmes. Vajalike alusainete asemel koormatakse õpe juba bakalaureuseastme alfaasis üle paljude erinevate õigusdistsipliinidega, kusjuures neist suur osa kipub jäämaga „sissejuhatusteks“ omaette kitsastesse valdkondadesse, ilma et neid hilisemalt (sh magistriastmes) edasi arendataks ning soodustataks süsteemse ja tervikliku käsitluse tekkimist.

Võrdlusena olgu märgitud, et Tallinna Ülikooli õigusteaduse õppekava näeb humanitaarteaduste baasainete valiku osas parem välja, kuivõrd sealsete bakalaureuseastme kohustuslike ainete nimekirjast leiab sellised kursused nagu „Kriitiline mõtlemine“ (6 EAP), „Õppimine kõrgkoolis“ (6 EAP), „Ühiskond ja õigus“ (6 EAP) ja „Riik, poliitika ja valitsemine“ (6 EAP). Filosoofia ja õigusteaduse meetodiõpetus on aga sealgi puudulikult esindatud, ehkki vähemalt on kursus „Õigusteooria ja meetodiõpetus“ kohustuslikuna ette nähtud juba magistriastmes.

Viis, kuidas meil õigust õpetatakse, toob tagajärjena kaasa selle, et õigusteaduse magistrakraadi omandajate keskmine võimekus nii lepingut koostada kui Rawlsi ja Kelsenit tsiteerides õiguslikku probleemi lahendada on minu arvates kasin. Sellisel olukorral on oluline ja seejuures pikaajaline negatiivne mõju ühiskonnale tervikuna.

Ma peatusin ennist korraks tõdemusel, et õigusel on tänases elukorralduses hästi suur roll. Illustreerimaks siinkohal oma mõtet õiguse õpetamise puuduste negatiivset mõjust, kirjeldan õigust allegooriliselt kui keerulise ehitusega ja võimast relva, mis suudab oskusliku käsitsemise korral neutraliseerida iga ohu, mis inimest võiks kuidagi ähvardada. Nii-öelda tavaline inimene pole selle relva kasutamiseks võimeline ja seetõttu peab ta vajaduse korral pöörduma vastava väljaõppe saanud eksperdi poole. Meie ekspert on koolitatud teadma, millised on relva iga komponendi omadused ja kuidas neid niimoodi manipuleerida, et relv töötab ja teeks soovitud „paugu“. Mida meie eksperdile aga õpetatud ei ole, on esiteks -- kuidas otsustada kas konkreetses situatsioonis on vaja pauku teha või mitte; teiseks -- kuidas relva õigesti suunata, et lask ikka sihtmärki tabaks ning jätkaks puutumata muu, mida me kahjustada ei soovi; ja kolmandaks -- kuidas hinnata sihtmärgi neutraliseerimise mõju nii endale kui ümbritsevale laiemalt. Tagajärge pole ilmselt raske ette kujutada: toimub üks üsna sihitu „paugutamine“, mis on paljudele fataalne ja kõigile ohtlik. Allegooria on kahtlemata kohmakas, kuid mulle näib, et aeg-ajalt on meie ümber sellise õiguse õpetamise järeloomid juba äratuntavad. Väärtused, metodoloogia ja võime näha asjaolude laiemat konteksti on olulised selleks, et konkreetsete tööriistade käsitsemise oskusest ka tegelikult kasu tõuseks.

Juba pikemat aega on nii meie kui ka teiste riikide õigusharidusega seonduvalt viidatud, et üliõpilased ise teoreetilist põhja andvaid õppeaineid sageli eriti ei väärtusta ning oodatakse pigem „konkreetsed“ teadmisi, mis kohe „ära tasuvad“ (selle kohta vt Age Värvi 21. sajandi õigusharidus rahvusülikoolis. *Juridica* 6/2019, lk 400). Mul ei ole andmeid selle kohta, kuidas sellega näiteks Tartu Ülikoolis tänapäeval olukord on, aga isegi kui selline seisukoht õppurite seas domineeriks, ei peaks ma kohaseks vastavast arusaamast lähtuvate korrektuuride tegemist ülikooli õppekavades. Ma lähen siin küll vastuollu laialt levinud tänapäevase

arusaamaga, aga minu arvates ei ole õige käsitleda haridusasutusi, olgu selleks lasteaed või ülikooli õigusteaduskond, olemuselt teenindusettevõtetena, kus olulisel kohal peaks olema „klient on kuningas“ põhimõte. Senikaua kuni aktsepteeritakse eeldust, et õpetaja on õppurist targem, võiks õpetuse sisu ja vormi üle otsustamine kuuluda siiski targemate pädevusse.

Kui filosoofia kohast õiguse õpetamisel on juba juttu olnud, siis kuidas on lood juristilt üldiselt eeldatud praktiliste oskustega, olgu selleks lepingute koostamine, inimeste küsitlemine või erimeelsuste lahendamine näiteks lepitamisega? Minu kogemus ütleb, et paraku pole ka nendega lood kiita.

Lepingute koostamine õppeainena küll Tartu Ülikooli õigusteaduse õppekavas eksisteerib (magistritaseme valikainena), kuid selles keskendutakse suuresti lepingute formaalsetele aspektidele ehk lihtsustatult öeldes vormile, mitte sisule. Lepingu sõlmimise sisuliste oskuste all pean ma eelkõige silmas kõike seda, mis võimaldab lepingu formuleerimiseni jõuda – lepingu eesmärgi püstitamine, poolte huvide käsitlemine, läbirääkimiste pidamise strateegia ja taktika, riskide hindamine ja juhtimine jms. Kuigi teatud määral võib ka täna kohata arusaama, et kõik eelnimetatud sisulised tegevused on midagi sellist, millesse jurist ei peaks kaasatud olema ning tema abi on vaja vaid juba saavutatud kokkulepete nii-öelda kivisse raiumisel, siis sageli see nii tegelikult ei ole. Pooled ise ei ole üldjuhul professionaalsed läbirääkijad ning seega kui lepingu ettevalmistamisse oleks juba planeerimise faasis kaasatud jurist, kellel on teadmised vastavas protsessis sisulise nõu andmiseks (näiteks selle kohta, millal on pooltel enne läbirääkimiste alustamist mõistlik enda jaoks määratleda nn *bottom line* tingimused ja millal keskenduda hoopis BATNA ehk *Best Alternative to a Negotiated Agreement* formuleerimisele), seda suurem on tõenäosus, et asjaosaliste huve arvestava lahenduseni jõutakse. Millegipärast peetakse meil siiani õigeks anda juuraõpilasele üksnes juba saavutatud kokkulepete kirjapaneku oskust, mis iseenesest on kahtlemata vajalik, aga lepingute sõlmimise vallas siiski mitte peamine.

Küsitlemine on terviklikult vaadeldes pigem kunst kui teadus, kuid nagu iga kunsti puhul on ka selle juures olemas teatud elemendid, põhimõtted, reeglid ja üldised arusaamad, mis on õpitavad ja mida tuleb õppida. Võime formuleerida üks korrektne (s.t. selge, asjakohane, eesmärgipärane ja menetlusreegleid arvestav) küsimus võib tunduda millegi iseenesest mõistetava ja triviaalsena, aga uskuge mind – pea igapäevaselt kohtus aset leidvaid küsitlusi jälgiva ja neis osaleva inimesena saan Teile kinnitada, et enamik kõrgkvalifitseeritud juriste, mina sealhulgas, ei valda seda piisaval määral. Meie kõigi ainuke õigustus on, et keegi pole meile seda õpetanud, ja sellest on äärmiselt kahju.

Ka konfliktide de-eskaleerimine ja erimeelsustele lahenduse leidmine muul viisil kui konfrontatsioonil (kohtuvaidluse) läbi on valdkond, kus suur osa vähemasti Tartu Ülikoolis õigushariduse omandanutest ei saa õppeasutusest kaasa märkimisväärset teadmistepagasit. Ma tunnistan täiesti siiralt, et mina ei oska kuigi hästi vaidlusesse sattunud osapooli lepitada ning seepärast tunnen ma end aeg-ajalt mõnd lepitatusesannet täites (mille vastuvõtmisest ei ole ma mingil põhjusel saanud keelduda) palju ebakindlamalt kui isegi nõrgavõitu positsiooniga vaidlusesse minnes. Ma olen veendunud, et kohtuväliste lahenduste leidmine on juristile äärmiselt vajalik oskus, mille omandamine akadeemilise õigushariduse raames on täna paraku väga keeruline.

Ma ei hakka täna pikemalt peatuma küsimusel nn Bologna süsteemi ehk 3+2 õppeaastatele jaotatud bakalaureuse- ja magistriõppe sobivusest õiguse õpetamisel – seda on juba põhjalikult käsitletud, olgu ühe allikana taaskord mainitud eelviidatud dr Madis Ernitsa artikkel Sirbis.

Küll aga pean siinkohal asjakohaseks tuua Teieni ühe pisikese infokillu, mis jõudis minuni advokatuuri kutsesobivuskomisjonist. Kui komisjon küsis eksamineeritavatel tagasisidet eksamil suurimaid raskusi valmistanud valdkondade kohta, siis ühe asjaoluna toodi vastustes karistusõiguse valdkonna (milles eksamitulemused on pikema aja jooksul olnud kõige kehvemad) kohta välja järgmist. Karistusõigust õpetatakse Tartu Ülikoolis bakalaureuseõppe 2. aastal ja kriminaalmenetlusõigust bakalaureuseõppe 3. aastal, mistõttu magistrakraadi omandamise ajaks on nendel juuraüliõpilastel, kes magistriõppes karistusõiguse ja kriminaalmenetluse valikkursusi ei valinud, side selle valdkonnaga lihtsalt katkenud. Kui see vastab tõele, siis on tegu näitega sellest, et õppekorraldus ei taga ka ühe konkreetse ja väga olulise õigusdistsipliini teadmiste piisaval tasemel omandamist isegi siis, kui vastavale ainele on õppekavas mahuliselt päris suur hulk ressursi eraldatud (kohustuslike ainetena kokku 18 EAP).

Ma püüan nüüd hakata oma küllaltki eklektilisi tähelepanekuid kuidagi üldistama ja kokku võtma. Mulle tundub, et õiguse õpetamise juurde kuuluva optimaalse tasakaalu leidmine ühelt poolt akadeemilise hariduse ja teiselt poolt kutseoskuste andmise vahel ei ole meil praegu kuigi hästi õnnestunud. Humanitaarvaldkonna ülene vundament, millele õigus ja õigusteadus on olemuslikult rajatud, on meil poolik. Ka mõrt, mis õiguse õpetamise üksikuid elemente omavahel koos hoiab – sellena kirjeldaks ma õiguse teooriat ja metodoloogiat – on kuidagi juhuslikult laotatud ja paiguti mitte päris õige seguga, mistõttu ei anna see konstruktsioonile vajalikku püsivust. Ikka ja jälle assotsieerub õiguse õpetamine mulle parajalt kõrge ja eemalt vaadates küllaltki uhke hoonena, mis aga lähemalt silmitsedes näitab end praguneva ja veidi kõikuvana, nii et selle siiani püsti püsimine ühteaegu hämmastust kui nostalgiaga segatud kaastunnet tekitab. Juristile igapäevaseks tööks vajalikud „nähtamatud“ praktilised oskused, mida võiks maja-allegooriat kasutades kirjeldada kui kütte- ja ventilatsioonisüsteeme, on paljudes kohtades kas ühendamata või olemas vaid paberil, mistõttu hoone on kõle ja röske.

Ma lõpetan nüüd mõistukõne ja lähen tänasele koosolekule kohasemas vormis selle juurde, mida tuleks ette võtta.

See võib esmapilgul tunduda paradoksaalne, aga praktikuna pean ma hädavajalikuks juristide õpetamisel suurema tähelepanu pööramist üldteoreetilistele baasteadmistele – üksnes seeläbi on võimalik tagada nii praktikute kui akadeemikute toimetulek maailmas, kus normide hulk ja keerukus pidevalt kasvavad. Teiselt poolt tuleb akadeemilise hariduse raames senisest suuremal määral pakkuda praktilist teadmist eluliste situatsioonide lahendamise viiside ja võtete kohta, olgu selleks riskihaldus lepingulistest suhetes või vajaliku info hankimine. Ma annan endale täielikult aru, et suurema ressursi suunamine sinna, kus seda täna pole, eeldab kokkuhoidu teisel. Jällegi praktikuna näen ma võimalusi kahandada õigusteaduse õppekavades teatud konkreetsete õigusvaldkondade, eelkõige materiaalõiguse valdkondade, mahtu, lähtudes arusaamast, et kui baasteadmised ja nende rakendamiseks vajalikud oskused on piisavalt omandatud, suudab õpetatud jurist ka talle peensusteni tundmata valdkonna reeglid endale selgeks teha konkreetse ülesande lahendamise käigus. Tööks vajalikud abivahendid on tänapäeval nagunii kogu aeg ja kõikjal kättesaadavad, tuleb vaid osata neid kasutada.

Õigushariduse dilemmadest rääkides tulen viimaks tagasi ettekande pealkirjas kajastatud valiku juurde: kas teoloogia või ajakirjandus? Teoloogia valime siis, kui me käsitleme õigusteadust internselt, s.o. viisil, kus õigusteadlane tegeleb tema poolt autoriteetseks tunnustatud ja seetõttu normatiivselt siduvate tekstide ja doktriinide teadusliku selgitamisega. Ajakirjanduse valime siis, kui käsitleme õigusteadust miskina, mis vaatleb õigust empiirilisena ja eksternselt, kirjeldades seda kui nähtust, protsessi või laiema ühiskondlikku nähtuse

väljendust. Eksternne lähenemine peaks teoreetiliselt võimaldama teha uuritava kohta objektiivsemaid järeldusi, kuid selle hind on Lévi-Strauss'i mõttekäigu kohaselt õiguse õpetamise traditsiooniliste aluste õõnestamine. Ma loodan, et õiguse õpetamiseks kutsutud ja seatud suudavad selle dilemma ületada ja leida viisi, mis seab meie õigushariduse lõpuks kindlale ning nii akadeemilistele kui praktilistele ootustele vastavale pinnale. Diletandina saan mina vaid väljendada arvamust, et senisel viisil kaua enam jätkata ei saa.

Täna tähelepanu eest!

Jaanus Tehver, vandeadvokaat
Eesti Advokatuuri esimees